

El gas europeu, pendent de Putin

“Diplomàcia energètica”, “seguretat energètica”, “aliances de l’energia”... Com si mai no haguera estat en les agendes dels mandataris europeus, la qüestió del subministrament energètic a Europa s’ha convertit en tema de discussió obligada en totes les cimeres de caps d’estat i de govern europeus, sobretot des que el passat 1 de gener Rússia va decidir unilateralment tancar l’aixeta del gas a Ucraïna i, de retruc, posar en evidència la dependència energètica de la Unió Europea envers el país que governa Vladímir Putin. Sobradament i en ple hivern, tretze països, entre els quals hi havia Alemanya, Àustria o Hongria, van notar la baixada de pressió del gas rus, que els arribava a través del gasoducte ucraïnès, la qual cosa, de passada, va obligar els mandataris europeus a prendre consciència de la vulnerabilitat energètica de la UE. El març passat, la cimera dels Vint-i-cinc celebrada a Brussel·les va acordar d’incloure l’energia com a part de la seua

Rússia, productora del 20% del gas mundial, ha convertit aquest recurs en una poderosa arma diplomàtica en les seues negociacions amb la UE. Mentrestant, els Vint-i-cinc, conscients de la seua vulnerabilitat energètica, es debaten entre la liberalització i el proteccionisme. La guerra freda del gas està servida.

política exterior; també al mes d’abril l’energia va centrar la trobada entre la cancellera alemanya Angela Merkel i Putin, i, de nou, el petroli, el gas i l’electricitat van ser els protagonistes en la cimera del G-8 (els set països més industrialitzats del món, més Rússia) del passat juliol a Escòcia. L’episodi ucraïnès va fer saltar les alarmes, i sembla que per ara encara continuaran sonant durant un bon temps.

I és que no n’hi ha per a menys. La Unió Europea a penes és capaç de co-

brir per ella mateixa el 50% de la demanda energètica que genera, i la Comissió Europea calcula que aquesta dependència augmentarà fins al 70% el 2030. Aquesta dependència de les importacions és especialment greu en el cas del mercat del gas, una matèria primera més neta que la resta de recursos i menys explotada que d’altres com ara el petroli. Els Vint-i-cinc importen en el seu conjunt el 51,3% del gas que consumeixen i més de la quarta part del total prové d’un mateix lloc:

la Rússia de Vladímir Putin. La resta el subministren, sobretot, Algèria (11%) i Noruega (17%), segons dades de la Comissió Europea. En aquestes circumstàncies, el gas, un recurs que no es veu ni es toca, pot convertir-se en la clau per retornar a la mare pàtria de l'antiga Unió Soviètica el protagonisme internacional que va diluir-se amb la seua desintegració. I Putin, a través del gegant Gazprom, una empresa en l'òrbita del president que monopolitza el 96% del gas rus, sembla disposat a obrir el que alguns polítics i experts en relacions internacionals han catalogat com "la guerra freda del gas".

Diplomàcia energètica. "Amb l'arribada de Putin a la presidència de Rússia —explica el professor de la Universitat de València, Antonio Sánchez Andrés, coordinador del manual *Gas i petroli en Rússia, impacte intern i projecció exterior*—, Gazprom s'ha constituït en un agent la importància del qual va més enllà de l'activitat gasística en si mateixa. D'una banda, s'està transformant en un focus d'estímul d'activitat econòmica dins del país. [...] D'una altra, Gazprom s'està convertint en l'agent central de la nova diplomàcia energètica russa al voltant de la qual es reestructura una part important de la política exterior del país." A aquest joc de "diplomàcia energètica" s'han vist abocats els mandarins europeus, que han vist com Moscou, de manera soterrada, utilitzava el gas com a arma de pressió amb finalitats polítiques. Així va ocórrer l'1 de gener d'enguany, quan Gazprom va decidir tallar el subministrament de gas a la veïna Ucraïna. Oficialment, Rússia va argumentar la seua decisió en la negativa ucraïnesa a pagar a preus de mercat el trànsit i el subministrament del seu gas (fins aleshores, Ucraïna, travessada pels principals gasoductes que uneixen Rússia amb Europa, l'havia pagat a preus russos, la qual cosa comportava anualment un subsidi d'entre 3 i 5 milions de dòlars a l'economia de l'exrepública soviètica). Extraoficialment, però, la lectura que van donar la majoria d'analistes va ser ben diferent: Ucraïna era castigada per Rússia per la seua estratègia d'acostament a Oc-

cident, que havia cristal·litzat en l'anomenada "revolució taronja" que havia fet pujar a la presidència del país Víktor Iúshenko, partidari de l'allunyament de l'òrbita de Moscou i d'una política prooccidental amb vista a poder ingressar a la UE i a l'OTAN.

Podria Rússia utilitzar el subministrament de gas com una arma per condicionar les seues relacions amb la Unió Europea, principal destinatari de les exportacions d'aquesta matèria primera? Podria tallar Rússia el subministrament de gas i posar en perill les economies de la UE? La hipòtesi, encara que possible, no sembla gens factible segons les declaracions de bones intencions que, llevat d'algun exabrupte, s'han intercanviat Moscou i Brussel·les. Si això és així, és precisament perquè Rússia i la Unió Europea són en termes gasístics mútuament dependents: mentre que el segon ha de cobrir una demanda creixent d'energia (és el segon consumidor de gas natural del món), el primer és conscient que els gasoductes que naixen del seu jaciment estan dirigits cap a Occident, la qual cosa minimitza, a curt termini, les possibilitats de canviar de clients in-

Criatura Gazprom

Propietària del 16% de les reserves mundials del gas i de 150.000 quilòmetres de gasoductes amb capacitat per transportar 580.000 milions de metres cúbics de gas l'any, Gazprom és a hores d'ara la tercera empresa més important del món, per darrere d'Exxon Mobil i General Electric. Vladímir Putin va apadrinar-la quan es va adonar del potencial que, en el futur, hauria de tenir la política energètica en l'escenari internacional, i no va dubtar a convertir-la en un gegant que avui quasi monopolitza el sector del gas rus i manté interessos en sectors com el petroli o els mitjans de comunicació. Avui, les vendes de Gazprom representen el 6% del producte interior brut de Rússia i els seus impostos aporten una quarta part dels ingressos pressupostaris.

tempestivament en una eventual decisió política. El mateix Putin ho va especificar durant la reunió que a final del mes de setembre va celebrar amb els seus homòlegs francès i alemany. En el camp de l'energia, la dependència no va només en el sentit dels proveïdors cap al consumidor, va explicar el líder del Kremlin, sinó que es tracta d'"una interdependència col·lectiva" que reforça la cooperació i permet mantenir "una situació estable".

Transparència i obertura de mercat. Les declaracions de bones intencions, però, no amaguen que, en matèria gasística, les agendes dels polítics europeus tenen punts per resoldre. El primer d'ells té a veure amb la intenció d'uns i altres de penetrar en el mercat de l'altre. Així, d'una banda, les empreses i la mateixa Unió Europea pressionen perquè Rússia permeti a empreses del sector invertir en els seus jaciments i en la construcció de nous gasoductes, per a la qual cosa reclamen "transparència", "reciprocitat", "fiabilitat" i "predictibilitat" en la legislació russa, en paraules de Wolfgang Schüssel, canceller austríac. "El problema és complicat —explica un alt funcionari de la Unió Europea que prefereix mantenir-se en l'anonimat—, perquè, tot i que la relació entre la UE i Rússia és positiva, en termes reals les regles d'inversió de Rússia en la UE són molt clares, però les de la UE en Rússia no ho són gens". Aquest funcionari lamenta que tot i tenir les reserves més grans del món, Rússia no hi inverteix prou per millorar la seua capacitat d'extracció i no permeti que companyies de la UE hi inverteixen. "Nosaltres tenim molt d'interès a invertir, però els russos en tenen una miqueta menys perquè com menys gas hi haja, més car serà. En aquest sentit, ells tenen la paella pel mànec", conclou. En la mateixa línia s'expressa el manual *Gas i petroli a Rússia: impacte intern i projecció exterior*, que assegura que les estipulacions comunes sobre energia són "ambigües i confuses". "Des del punt de vista energètic, la política energètica russa planteja molts interrogants que són objecte de preocupació entre els analistes de la UE i els Estats Units. El sector energètic rus es caracteritza per l'absència de regles

La xarxa europea de gas natural el 2004

transparentes i competitives”, estableix, circumstància que dificulta les inversions que caldrien per afrontar la “creixent obsolescència del sistema de gasoductes del país”. Així, segons dades del professor Sánchez Andrés, l’any 2000 es van extraure 57.000 milions de metres cúbics menys que el 1991 i el programa de reconstrucció de gasoductes per al període 1996-2001 només es va finançar en un 29%. A pesar de les xifres, la setmana passada Gazprom feia pública la seua intenció d’explotar sense la participació de companyies estrangeres (i en contra de la intenció inicial) el jaciment de Shtokman, el major del món, amb 3,7 bilions de metres cúbics de gas.

On Brussel·les parla de “transparència” i “fiabilitat”, Moscou no perd l’oportunitat d’insistir en la conveniència que Gazprom pugui accedir al mercat de la distribució de gas europeu. De fet, aquesta va ser una de les qüestions al voltant de la qual va girar la discussió en la cimera russoeuropea del maig

passat. Allí, Putin va manifestar en conferència de premsa que “si [els països de la Unió] esperen que fem una política d’accés a la infraestructura d’extracció i transport de manera absolutament liberal, aleshores ens sorgeix la pregunta de què rebem a canvi”.

Amb aquesta al·lusió, Putin vol permetre que Gazprom accedeixi a la distribució directa al consumidor per la xarxa de gasoductes europeus, una de les reivindicacions històriques de les empreses energètiques russes, que veuen com, tot i ser els generadors principals, són les empreses intermedieres de cada país les que obtenen els beneficis. L’aspiració de Gazprom,

doncs, seria monopolitzar tot el cicle gasístic, des de l’extracció fins a la distribució al consumidor final. A hores d’ara, això és impossible perquè les lleis de la competència europea impedeixen que, en el mercat energètic, es generin situacions de domini de mercat, és a dir, que una mateixa companyia, en aquest cas Gazprom, controli la generació, el subministrament i la comercialització (que a hores d’ara estan en mans de les empreses que històricament han estat propietàries de la xarxa de distribució a cada país). “Gazprom –pronostica l’alt càrrec europeu– ho tindrà difícil per ser distribuïdor perquè és l’únic exportador de gas rus.”

El mercat únic europeu ha obert la veda per a un camp que pugui on cada estat membre tracta d’assegurar-se el subministrament energètic

Entre la liberalització i el 'campi qui pugui'.

Entretant, i mentre Gazprom intenta prendre posicions en la distribució de gas, la política energètica de la UE es debat entre les pròpies contradiccions, conscient que l'energia ja no és un tema econòmic sinó de seguretat. D'una banda, els Vint-i-cinc van donar en la seua darrera cimera el pas definitiu perquè a la UE entre en funcionament el mercat únic de l'energia el pròxim 1 de juliol. La liberalització d'aquest sector persegueix la llibertat dels consumidors en triar el seu distribuïdor de gas entre totes les empreses europees, i això —sosté la Comissió— hauria de millorar-ne l'eficiència. L'executiu europeu també vol que, a partir del juliol, la UE parle a una veu en les negociacions energètiques.

Això és en teoria, perquè sobre la pràctica la decisió d'engendrar el mercat únic europeu ha obert la veda per a un camp que pugui on cada estat membre tracta d'assegurar-se el subministrament energètic, en una mena de nacionalisme econòmic que poc té a veure amb el liberalisme predicat. Mentre Àustria, l'estat espanyol o França prenen posicions per crear "campions nacionals" que assegurin el control sobre un sector estratègic, altres com Alemanya, i la seua E.ON, tracten de guanyar espai a força d'absorcions d'empreses d'altres països. Brussel·les, doncs, posa l'accent en l'objectiu de la liberalització, mentre que els governs es concentren cada vegada més en la seguretat. Les discrepàncies en el si de la UE no acaben aquí i per a molts va ser precisament Alemanya la que va dinamitar qualsevol intent europeu de "parlar amb una sola veu" quan a final del 2005 aquest país i Rússia van arribar a un acord per construir un gasoducte de 1.200 quilòmetres a través del mar Bàltic sense necessitat de travessar països tercers. El projecte, que ja està en construcció i que permetrà a Gazprom de participar en els projectes de l'alemanya E.ON, garantirà el subministrament de gas rus a Alemanya fins al 2030, però ha despertat no pocs recels entre alguns dels socis europeus que veuen com en aquesta guerra freda del gas les desercions en el bàndol europeu estan a l'ordre del dia.

Violeta Tena

El canadenc Robert Amsterdam, advocat del magnat rus empresonat a Sibèria Mikhaïl Khodorkovski, parla dels negocis de l'energia a Rússia i també de la seua amiga Anna Politkóvskaia, la periodista russa recentment assassinada.

"Merkel tolerarà la bel·ligerància antidemocràtica del Kremlin"

Sembla que aquests dies és a Londres. Mentre marque els números del telèfon mòbil de Robert Amsterdam, BBC One anuncia un reportatge extraordinari per al vespre, *Del Kremlin a Knightsbridge*, produït pel periodista Michael Gillard. Es tracta d'un programa de ràdio, la darrera investigació sobre l'accident que el 2004 va costar la vida a Stephen Curtis, llavors advocat financer del propietari de la gegant petroliera Iukos, Mikhaïl Khodorkovski. L'helicòpter de Curtis va explotar a l'aeroport de Bourne-mouth, Gran Bretanya, quan prenia terra. Recerques posteriors han descobert indicis que podria haver estat un assassinat.

—Com es troba el senyor Khodorkovski?

—Està en un camp de concentració on les expectatives de vida són d'uns disset anys.

—Què pot fer vostè per ell, ara com ara?

—Mantinc contactes amb els governs del Canadà, els Estats Units, de la Unió Europea, perquè exigeixen que l'alliberen. I en parlo, n'he de parlar a la premsa internacional.

Durant els passats dos anys, aquest advocat de Toronto (Canadà) ha estat entrevistat pel *Finacial Times*, el *New York Times* i *Le Monde*. Avui parla amb EL TEMPS. A l'agost de 2003, Robert Amsterdam, del gabinet Amsterdam & Peroff (amb oficines a París, Miami i Pequín) va entrar a formar part de l'equip legal de Iukos-Grup Menatep. La hisenda russa havia acusat Mikhaïl Khodorkovski d'operacions fraudulentes i evasió d'impostos per valor de 42.200 milions de dòlars.

—Això és absurd, perquè aquesta xifra és superior fins i tot a l'entrada de diners que la companyia registra entre els anys 2001 i 2002.

—El senyor Khodorkovski havia engegat la Fundació Rússia Oberta, amb 12 milions de dòlars anuals de pressupost per al foment d'una "societat liberal i democràtica", i mantenia una agenda cultural bastant activa. Creu que el Kremlin pretenia aturar la projecció política de Khodorkovski o més aviat prendre el control de Iukos?

—Totes dues coses. Per això el cas Iukos és tan important per a Europa i els Estats Units, perquè una Rússia au-